

Д. Я. ТЕЛЕГІН, І. П. ГУРІНЕНКО

Археологічні розвідки в околицях с. Орловець на Черкащині

Активом краєзнавців с. Орловець Городищенського району Черкаської області під керівництвом І. П. Гуріненка в околицях цього села та сусіднього Буда-Орловецька того самого району в 1972—1974 рр. виявлено значну кількість археологічних пам'яток.

Восени 1974 р. деяку частину відкритих пунктів обстежено авторами, де зібрано додатковий наземний матеріал.

Серед відкритих пам'яток є поселення трипільської культури, ямного типу, середньої бронзи, чорноліського часу та скіфо-сарматської епохи. Нижче подаємо опис найважливіших поселень і городищ епохи міді та скіфо-сарматського часу.

Трипільських поселень виявлено сім. Два з них (в уроч. Гладунівщина та поблизу с. Буда-Орловецька) обстежені найповніше.

В уроч. Гладунівщина на розораному полі виявлено сліди понад десяти трипільських жителів, що добре впізнаються по скупченню печини та знахідок. Тут зібрано чимало кераміки, зернотерок, «пращеві камені». Знайдено рогову мотику (рисунок, 1), крем'яні вкладиші серпа, тесло з рога оленя, уламок плоскої глиняної статуєтки та глиняну фігурку бика чудової збереженості (рисунок, 2). Кераміка червоноглиняна, з чорним розписом. Є кухонні горщики, орнаментовані перлинами, відбитками перевитого шнура та з гребінцевим розчісуванням по вінцях.

Поселення в с. Буда-Орловець розташоване на прибережному плато струмка Се-ребрянки. Воно перерізається Божковим Яром та новозбудованим шосе. Кілька трипільських площадок простежено у відслоненні яру та обочини шосе, їх сліди помітні на орному полі по обидва боки від дороги й яру. Всього налічено кілька десятків скупчень печини на місцях житлових площадок.

Кераміка з поселень здебільшого червоноглиняна з розписним орнаментом чорною та бурю фарбами. Для іншої групи кераміки характерним є смугасте згладжування по вінцях. Цікаві фрагменти червоноглиняних мисок з зооморфними ручками (рисунок, 4). Знайдено кам'яні зернотерки видовженої форми, крем'яні відщепи, «пращеві камені», глиняна статуєтка. Остання становить винятковий інтерес, оскільки вона здвоєна з двох фігурок людини, що мають спільну ногу у вигляді циліндричного стовпчика (рисунок, 3) і з'єднуються перемичкою. На кожній з них добре модельовано нижню частину тулуба, прокресленою лінією позначено два трикутника. На жаль, верхня частина обох фігурок відбита. Поверхня статуєтки розписана бурю фарбою по червоному фону. Спарену подвійну статуєтку в трипільській пластині виявлено вперше.

Судячи із знахідок, Буда-Орловецьке поселення належить до середнього Трипілля, а поселення в уроч. Гладунівщина може бути датоване пізнім етапом цієї культури.

В околицях с. Орловець трипільські матеріали виявлено також в урочищах Даги-раш, Розділ та ін. На схилах берега р. Мідянки, що перерізає с. Орловець, та її притоках виявлено три городища та понад десять поселень, де зібрано скіфські матеріали.

Найцікавішим і багатшим на знахідки виявилось городище в уроч. Бражине. Воно займає плато на лівому березі р. Мідянки і оточене великою Бражиною затокою та глибокими ярами — Корольковим і Лемішиним. По схилах ярів помітні сліди валів та ескарпування. Площа городища — понад 20 га. На його поверхні, на стерні, виявлено скупчення кераміки, печини, кісток тварин та інші знахідки, що, очевидно, відповідають місцям житлових та господарських споруд.

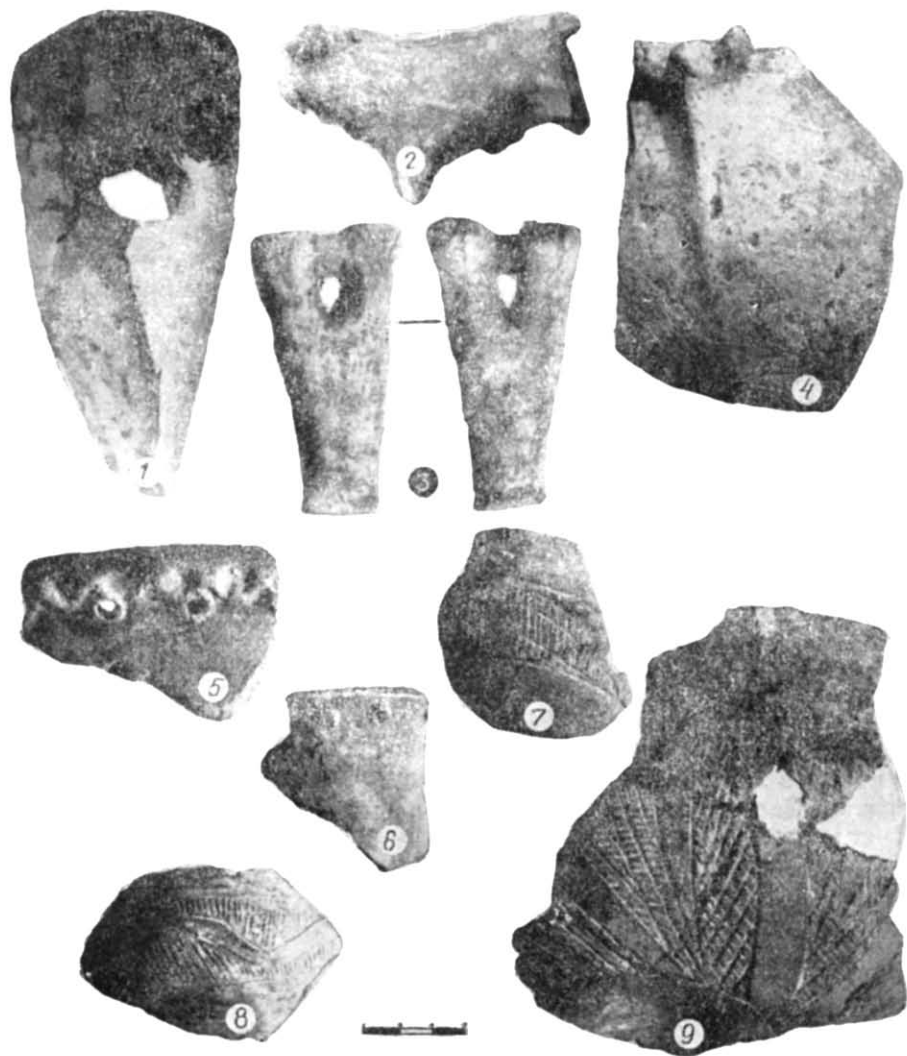
Кераміки зібрано кількості фрагментів. Типологічно вона ділиться на дві відмінні групи: I — тонкостінну чорнолощену та II — товстостінну грубу, з шорсткою поверхнею. Тонкостінний чорнолощений посуд (чаші, кубки) орнаментовано врізним, лінійним візерунком заповненим білою пастою (рисунок, 7—9). Є фрагменти з гладким валиком і наліпами. Знайдено багато ручок різної форми. Товстостінні горщики і миски прикрашені наколами або проколами під вінцями, а також розчленованим валиком (рисунок, 6).

На площі городища зібрано понад 20 кидальних каменів кулястої форми поперечником до 5—6 см, глиняні пряслиця, уламки зернотерок тощо.

Навколо городища є кілька селищ з аналогічними матеріалами, виявленими, зокрема, в урочищах Озюменкове, Виноград Гора, Нива Кобзаря, Анатолієво-Косогор, Окоп-но-Олександрівська гора, Королькове, Рябовілка тощо. Бражине городище і переважну більшість названих селищ за характером кераміки можна датувати ранньоскіфським часом. Городище в уроч. Бражине є перспективним для проведення тут розкопок.

Ранньоскіфські городища і поселення виявлено в околицях села і в інших місцях басейну р. Мідянки. Два городища розташовані на правому березі річки в урочищах Лучка-Гончарі та Дагераш. На городищі Лучка-Гончарі, крім інших знахідок, зібрано велику кількість уламків амфор.

Матеріали, аналогічні Бражиному городищу, виявлені й на інших поселеннях околиць села в урочищах Кужбине (рисунок, 5), Богунова гора, Розділ, Забродине-Коротки-

Матеріали трипільської культури (1—4) та скіфського часу (5—9) з околиць с. Орловець на Черкащині:

1, 2 — уроч. Гладунівщина; 3, 4 — Буда-Орловецька; 5 — уроч. Кужбине; 6—9 — уроч. Бражине.

не, Ферма-Дукриташ тощо. Інші матеріали виявлено під час розвідки в уроч. Попикове, розміщеному на високому схилі лівого берега р. Мідянки, проти центру с. Орловець.

Поселення займає площу близько 20 га. На ньому зібрано велику кількість фрагментів горщиків з високою шийкою, плавно відхиленими назовні вінцями, із пальцево-нігтьовими зачіпами по зрізу. В тістї посуду — слабі сліди шамоту, поверхня горщиків шорстка, бугриста, знайдено денце з відбитками тканини. Із керамічних знахідок в уроч. Попикове слід назвати кулясті прясла та уламки амфор. Матеріали з поселення Попикове датуються ранньосарматським часом.

Крім описаних пам'яток, в околицях с. Орловець виявлені місцезнаходження з керамікою епохи бронзи (уроч. Макарівчине-Нікодема), чорнолісько-жаботинського типу, пізньокорчуватівського (уроч. Гунове) тощо.

Виявлені поселення і городища в околицях сел Орловець та Буда-Орловецька значно поповнили археологічну карту Черкащини, а систематичні збори знахідок на відкритих об'єктах сприяли їх збереженню й охороні.